

ॐ नमः परमात्मने, श्री महागणपतये नमः श्री गुरुभ्यो नमः,
हरिः ॐ

कृष्ण यजुर्वेदीय तैत्तिरीय आरण्यके अष्टमः

Contents

8.1 अष्टमः प्रपाठकः

1

ॐ नमः परमात्मने, श्री महागणपतये नमः श्री गुरुभ्यो नमः, हरिः ॐ

8.1 अष्टमः प्रपाठकः

T.A.8.1.1

देवा वै सूत्रमांसत । ऋद्धिपरिमितम् यशस्कामाः । तैऽब्रुवन् । यन्नः प्रथमं यशं ऋच्छात् । सर्वेषा-न्नस्तथ-सहासदिति । तेषाम् कुरुक्षेत्रं वेदिरासीत् । तस्यै खाण्डवो दक्षिणाद्ध आसीत् । तूर्धमुत्तराद्धः । परिणज्जघनाद्धः । मरुवं उत्करः 1

T.A.8.1.2

तेषाम् मरुवं वैष्णवं यशं आर्च्छत् । तन्न्यकामयत । तेनापीक्रामत् । तम् देवा अन्वायन् । यशोऽवरुथ्समानाः । तस्यान्वागतस्य । सव्याद्धनुरजायत । दक्षिणादिषवः । तस्मादिषुधन्वम् पुण्यजन्म । यज्जन्मा हि 2

T.A.8.1.3

तमेकं सन्तम् । बृहवो नाभ्यधृष्णुवन् । तस्मादेकमिषुधन्विनम् । बृहवोऽनिषुधन्वा नाभिधृष्णुवन्ति । सोऽस्मयत । एकम् मा सन्तम् बृहवो नाभ्यधरूषिषुरिति । तस्य सिष्मियाणस्य तेजोऽपीक्रामत् । तद्-देवा ओषधीषु न्यमृजुः । ते श्यामाका अभवन् । स्मयाका वै नामैते 3

T.A.8.1.4

तथ् स्मयाका॑नाः स्मयाक॑त्वम् । तस्मा॑द्-दीक्षितेना॑पिगृह्यं स्मेत॑व्यम् । तेज॑सो धृत्यै॑ । स धनुः॑ प्रतिष्क॑भ्यातिष्ठत् । ता उप॑दीका अब्रुवन्-वरं॑ वृणाम॑है । अथ॑ व इमः॑ रन्धयाम॑ । यत्र॑ कं च॒ खना॑म । तदुपोऽभितृ॑णदा॒मेति॑ । तस्मा॑दुप॒दीका॒ यत्र॑ कं च॒ खन॑न्ति । तदुपोऽभितृ॑न्दन्ति 4

T.A.8.1.5

वारे॑वृतः ह्या॑साम् । तस्य॑ ज्यामप्या॑दन् । तस्य॑ धनुर्वि॑प्रवमाणः॑ शिर उद॑वर्तयत् । तद् द्यावा॑पृथि॒वी अनु॑प्रावर्तत । यत् प्राव॑र्तत । तत् प्र॑वर्ग्यस्य प्रवर्ग्य॑त्वम् । यद्धो॑(4) इत्यप॑तत् । तद्धर्म॑स्य घर्म॑त्वम् । म॒हतो वी॒र्यम॑प॒त्ति॑ति । तन् महा॑वीरस्य॑ महावीर॑त्वम् 5

T.A.8.1.6

यदु॑स्याः सुम॑भरन् । तथ् सु॑म्राज्ञः सम्रा॑ट्त्वम् । तः स्तु॑तम् देवता॑स्त्रेधा व्य॑गृह्यत । अ॒ग्निः प्रा॑तस्सव॑नम् । इन्द्रो॑ मा॒द्व्यन्दि॑नः स॑वनम् । विश्वे॑ देवास्तृ॑तीयस॑वनम् । तेनाप॑शीर्णा य॒ज्ञेन॑ यज॑मानाः । नाशि॑षोऽवारु॑न्धत । न सु॑वर्गं लो॒कम॑भ्यजयन् । ते दे॒वा अ॒श्विना॑वब्रुवन् 6

T.A.8.1.7

भि॒षजौ॑ वै स्थः । इ॒दं य॒ज्ञस्य॑ शिरः॑ प्रति॑धत्तमि॒ति । ताव॑ब्रूतां वरं॑ वृणा॑वहै । ग्रहं॑ ए॒व ना॒वत्रा॑पि गृह्य॑तामि॒ति । ताभ्या॑-मे॒तमा॑श्वि॒न-म॑गृह्णन् । तावे॑तद्-य॒ज्ञस्य॑ शिरः॑ प्रत्य॑धत्ताम् । यत् प्र॑वर्ग्यः । तेन॑ सशी॑र्णा य॒ज्ञेन॑ यज॑मानाः । अवा॑शिषोऽरु॑न्धत । अ॒भि सु॑वर्गं लो॒कम॑जयन् ( ) । यत् प्र॑वर्ग्यम् प्रवृ॑णक्ति । य॒ज्ञस्यै॑व तच्छि॒रः प्रति॑दधाति । तेन॑ सशी॑र्णा य॒ज्ञेन॑ यज॑मानः । अवा॑शिषो रु॒न्धे । अ॒भि सु॑वर्गं लो॒कम् ज॑यति । तस्मा॑देष आ॑श्विनप्र॑वया इ॒व । यत् प्र॑वर्ग्यः । 7

(उत्क॑रो - ह्ये॑ - ते - तृ॑न्दन्ति - महा॑वीर॒त्व - म॑ब्रुवन् - नज॑यन्थु स॒प्त च॑) 1

T.A.8.2.1

सवि॑त्रम् जु॒होति॑ प्र॒सू॒त्यै । च॒तुर्गृ॑ही॒तेन॑ जुहोति । चतु॑ष्पादः प॒शवः॑ । प॒शून्ने॒वाव॑रुन्धे । चत॑स्रो दि॒शः । दि॒क्ष्वे॒व प्र॑ति॒तिष्ठ॑ति । छन्दा॑सि दे॒वेभ्योऽपि॑क्रामन् । न वोऽभा॒गानि॑ ह॒व्यं व॑क्ष्याम॒ इति॑ । तेभ्य॑ ए॒तच्च॑तुर्गृही॒तम॑धारयन् । पुरो॑नुवा॒क्यायै॑ या॒ज्यायै॑ 8

T.A.8.2.2

दे॒वता॑यै वष॑ट्काराय॑ । यच्च॑तुर्गृही॒तम् जु॒होति॑ । छन्दा॑स्ये॒व तत् प्री॑णाति । तान्य॑स्य प्री॒तानि॑ दे॒वेभ्यो॑ ह॒व्यं व॑हन्ति । ब्र॒ह्मवा॑दिनो॑ वदन्ति । हो॒तव्य॑म् दी॒क्षित॑स्य॒ गृहा॑(3) इ न हो॒तव्या॑(3) मि॒ति । ह॒विर्वै दी॑क्षितः । यज्जु॑हुयात् । ह॒विष्कृ॑तं॒ यज॑मानम॒ग्नौ प्र॑द॒द्यात् । यन्न जु॑हुयात् 9

T.A.8.2.3

य॒ज्ञप॑रुरन्त॒रिया॑त् । यजु॑रे॒व व॑देत् । न ह॒विष्कृ॑तं॒ यज॑मानम॒ग्नौ प्र॑दधा॒ति । न य॑ज्ञप॒रुरन्त॑रेति । गा॒यत्री छन्दा॑स्य॒त्यम॑न्यत । तस्यै॑ वष॑ट्कारोऽभ्य॒य्य शिरो॑ऽच्छिनत् । तस्यै॑ द्वेधा॒ रसः॑ प॒राऽप॑तत् । पृ॒थि॒वीम॒र्द्धः प्रा॑वि॒शत् । प॒शून्म॒र्द्धः । यः पृ॑थि॒वीम् प्रा॑वि॒शत् 10

T.A.8.2.4

स खं॑दिरोऽभवत् । यः प॒शून् । सोऽजा॑म् । यत्खा॑दि॒र्यभ्रि॑र् भव॑न्ति । छन्दा॑सामे॒व रसे॑न य॒ज्ञस्य॑ शि॒रः सम्भ॑रति । यदौ॑दु॒म्बरी॑ । ऊ॒र्वा उ॑दु॒म्बरः॑ । ऊ॒र्जे॒व य॒ज्ञस्य॑ शि॒रः सम्भ॑रति । यद्वा॑वै॒ष्णवी॑ । तेजो॑ वै वे॒णुः 11

T.A.8.2.5

तेज॑सै॒व य॒ज्ञस्य॑ शि॒रः सम्भ॑रति । यद्वा॑वैक॑ङ्कती । भा॒ ए॒वाव॑रुन्धे । दे॒वस्य॑ त्वा स॒वितुः॑ प्र॒सव॑ इत्य॒भिमा॑द॒त्ते प्र॒सू॒त्यै । अ॒श्विनो॑र॒बाहु॑भ्या॒मित्या॑ह । अ॒श्विनौ॑ हि दे॒वाना॑म॒द्ध्यू आस्ता॑म् । पू॒ष्णो हस्ता॑भ्या॒मित्या॑ह॒ यत्यै॑ । वज्रं॑ इ॒व वा॑ ए॒षा । यद॑भिः । अ॒भिर॑सि॒ नारि॑र॒सीत्या॑ह॒ शान्त्यै॑ 12

T.A.8.2.6

अ॒द्धुर॒कृद्-दे॒वेभ्य॑ इत्या॒ह । य॒ज्ञो वा अ॑द्धुरः । य॒ज्ञकृद्-दे॒वेभ्य॑ इति॒ वावै॑तदा॒ह । उ॒त्तिष्ठ॑ ब्रह्म॒णस्प॑त॒ इत्या॒ह । ब्रह्म॑णै॒व य॒ज्ञस्य॑ शिरोऽ॒च्छैति॑ । प्रै॒तु ब्रह्म॑ण॒स्पति॑रित्या॒ह । प्रेत्यै॒व य॒ज्ञस्य॑ शिरोऽ॒च्छैति॑ । प्र दे॒व्येतु॑ सू॒नृते॒त्याह॑ । य॒ज्ञो वै सू॒नृता॑ । अ॒च्छा वी॒रन्न॑र्यम् प॒ङ्क्तिरा॑धस॒मित्या॑ह 13

T.A.8.2.7

पा॒ङ्क्तो हि य॒ज्ञः । दे॒वा य॒ज्ञं य॑न्तु न॒ इत्या॒ह । दे॒वाने॒व य॑ज्ञ॒नियः॑ कुरु॒ते । दे॒वी द्या॒वापृ॑थि॒वी अ॒नु मे म॑सा॒थामि॒त्याह॑ । आ॒भ्यामे॒वानु॑मतो य॒ज्ञस्य॑ शि॒रः सम्भ॑रति । ऋ॒द्ध्यासं॑म॒द्य म॒खस्य॑ शि॒र इत्या॒ह । य॒ज्ञो वै म॒खः । ऋ॒द्ध्यासं॑म॒द्य य॒ज्ञस्य॑ शि॒र इति॒ वावै॑तदा॒ह । म॒खाय॑ त्वा म॒खस्य॑ त्वा शी॒र्ष्ण इत्या॒ह । नि॒र्दिश्यै॒वैनं॑द्वरति 14

T.A.8.2.8

त्रि॒र॒हर॑ति । त्रयं इ॒मे लो॒काः । ए॒भ्य ए॒व लो॒केभ्यो॑ य॒ज्ञस्य॑ शि॒रः सम्भ॑रति । तू॒ष्णीम् च॑तु॒र्थं ह॑रति । अ॒प॒रि॒मिता॑दे॒व य॒ज्ञस्य॑ शि॒रः सम्भ॑रति । मृ॒त्ख॒नाद॑ग्रे ह॒रति । तस्मा॑न् मृ॒त्ख॒नः क॑रु॒ण्यत॑मः । इ॒य॒त्यग्रं॑ आसी॒रित्या॑ह । अ॒स्यामे॒वाछं॑म्ब॒द्धारं॑ य॒ज्ञस्य॑ शि॒रः सम्भ॑रति । ऊ॒र्जम् वा ए॒तं र॑सं पृ॒थि॒व्या उ॑प॒दी॒का उ॒द्दि॑हन्ति 15

T.A.8.2.9

यद्-व॒ल्मीक॑म् । यद्-व॒ल्मीक॑व॒पा सं॑म्भारो भवति । ऊ॒र्जमे॒व र॑सं पृ॒थि॒व्या अ॒वरु॑न्धे । अथो॒ श्रोत्र॑मे॒व । श्रोत्रं॑ ह्ये॒तत् पृ॑थि॒व्याः । यद्-व॒ल्मीकः॑ । अ॒ब॒धिरो॑ भवति । य ए॒वं वे॒द । इन्द्रो॑ वृ॒त्राय॑ व॒ज्रमु॑दयच्छत् । स यत्र॑यत्र प॒राक॑र॒मत 16

T.A.8.2.10

तन्नाद्रियत । स पूतीकस्तम्बे पराक्रमत । सौऽद्रियत । सौऽब्रवीत् । ऊतिं वै मे धा इति ।
तदूतीकांना-मूतीकृत्वम् । यदूतीका भवन्ति । यज्ञायैवोतिम् दधति । अग्निजा असि प्रजापते रेतु
इत्याह । य एव रसः पशून् प्राविशत् 17

T.A.8.2.11

तमेवावरुन्धे । पञ्चैते सम्भारा भवन्ति । पाङ्क्तो यज्ञः । यावानेव यज्ञः । तस्य शिरः सम्भरति
। यद्गाम्याणाम् पशूनाञ्चर्मणा सम्भरेत् । ग्राम्यान् पशूञ्छुचाऽर्पयेत् । कृष्णाजिनेन सम्भरति ।
आरुण्यानेव पशूञ्छुचाऽर्पयति । तस्मात्प्र-समावत्-पशूनाम् प्रजायमानानाम् 18

T.A.8.2.12

आरुण्याः पशवः कनीयाः सः । शुचा हृताः । लोमतः सम्भरति । अतो ह्यस्य मेद्वयम् ।
परिगृह्या यन्ति । रक्षसांमपहत्यै । ब्रह्मो हरन्ति । अपचितिमेवास्मिन् दधति । उद्धते सिकतोपोऽ
परिश्रिते निदधति शान्त्यै । मदन्तीभिरुप सृजति 19

T.A.8.2.13

तेज एवास्मिन् दधाति । मधु त्वा मधुला करोत्वित्याह । ब्रह्मणैवास्मिन् -तेजो दधाति ।
यद्गाम्याणाम् पात्राणाम् कृपालैः सःसृजेत् । ग्राम्याणि पात्राणि शुचाऽर्पयेत् । अर्मकृपालैः
सःसृजति । एतानि वा अनुपजीवनीयानि । तान्येव शुचाऽर्पयति । शर्कराभिः सःसृजति धृत्यै
। अथो शन्त्वाय ( ) । अजलोमैः सःसृजति । एषा वा अग्नेः प्रिया तनूः । यदुजा ।
प्रिययैवैनम् तनुवा सःसृजति । अथो तेजसा । कृष्णाजिनस्य लोमभिः सःसृजति । यज्ञो वै
कृष्णाजिनम् । यज्ञेनैव यज्ञः सःसृजति । 20

(याजायै - न जुहुया - दविशद् - वेणुः - शान्त्यै - पङ्क्तिराधसमित्याह - हरति - दिहन्ति -
पराक्रम - ताविशत् - प्रजायमानानां - सृजति - शन्त्वाया ष्ठौ च) 2

T.A.8.3.1

परि॑श्रिते करोति । ब्र॒ह्मव॒र्चस॒स्य परि॑गृहीत्यै । न कु॒र्वन्न॒भि प्रा॑ण्यात् । यत् कु॒र्वन्न॒भि प्रा॑ण्यात् ।
प्रा॒णाञ्छु॒चाऽर्प॑येत् । अ॒प॒हाय॒ प्राणि॑ति । प्रा॒णाना॑म् गोपी॒थाय॑ । न प्र॑व॒र्ग्यम्-चा॒दित्य॑म्-चा॒न्तरे॑यात्
। यद॑न्तरे॒यात् । दु॒श्चर्मा॑ स्यात् 21

T.A.8.3.2

तस्मान्ना॒न्तरा॒य्यम् । आ॒त्मनो॑ गोपी॒थाय॑ । वेणु॑ना करोति । तेजो॒ वै वेणुः॑ । तेजः॑ प्र॒व॒र्ग्यः ।
तेज॑सैव तेजः॒ सम॑र्द्धयति । म॒खस्य॒ शिरो॑ऽसीत्या॒ह । यु॒ज्ञो वै म॒खः । तस्यै॒तच्छि॑रः । यत्
प्र॑व॒र्ग्यः 22

T.A.8.3.3

तस्मा॑दे॒वमा॑ह । य॒ज्ञस्य॑ प॒दे स्थ॒ इत्या॑ह । य॒ज्ञस्य॒ ह्येते॑ प॒दे । अथो॒ प्रति॑ष्ठित्यै । गा॒य॒त्रेण॑ त्वा
छन्दा॑सा करोमीत्या॒ह । छन्दा॑भिरे॒वैन॑म् करोति । त्र्यु॑द्धिम् करोति । त्रय॑ इ॒मे लो॒काः । ए॒षाम्
लो॒काना॒मास्यै॑ । छन्दा॑भिः करोति 23

T.A.8.3.4

वी॒र्य॑म् वै छन्दा॑सि । वी॒र्ये॑णै॒वैन॑म् करोति । य॒जुषा॑ बिल॑म् करोति व्यावृ॑त्यै । इय॑न्तम् करोति
। प्र॒जाप॑तिना य॒ज्ञमुखे॑न॒ सम्मि॑तम् । इय॑न्तम् करोति । य॒ज्ञप॑रुषा॒ सम्मि॑तम् । इय॑न्तम् करोति
। ए॒ताव॑द्वै पुरु॑षे वी॒र्य॑म् । वी॒र्य॑सम्मि॑तम् 24

T.A.8.3.5

अ॒परि॑मितम् करोति । अ॒परि॑मित॒स्याव॑रुद्ध्यै । प॒रि॒ग्री॒वम् करोति॑ धृ॒त्यै । सूर्य॑स्य॒ हर॑सा श्रा॒येत्या॑ह
। य॒था॒य॒जुरे॑वैतत् । अ॒श्वश॑केन॒ धूप॑यति । प्रा॒जाप॑त्यो वा अ॒श्वः स॒योनि॑त्वाय॑ । वृ॒ष्णो अ॒श्वस्य॑

निष्पदसीत्याह । असौ वा आदित्यो वृषाऽश्वः । तस्य छन्दांसि निष्पत् 25

T.A.8.3.6

छन्दोभिरेवैनम् धूपयति । अर्चिषे त्वा शोचिषे त्वेत्याह । तेज एवास्मिन् दधाति । वारुणोऽभीद्धः । मैत्रियोपैति शान्त्यै । सिद्धयै त्वेत्याह । यथायजुरेवैतत् । देवस्त्वा सवितोद्वपत्वित्याह । सवितृप्रसूत एवैनम् ब्रह्मणा देवताभिरुद्वपति । अपद्यमानः पृथिव्यामाशा दिश आपृणेत्याह 26

T.A.8.3.7

तस्मादग्निः सर्वा दिशोऽनु विभाति । उत्तिष्ठ बृहन्-भवोर्द्धस्तिष्ठ ध्रुवस्त्वमित्याह प्रतिष्ठित्यै । ईश्वरो वा एषोऽन्धो भवितोः । यः प्रवर्ग्यमन्वीक्षते । सूर्यस्य त्वा चक्षुषाऽन्वीक्ष इत्याह । चक्षुषो गोपीथाय । ऋजवे त्वा साधवे त्वा सुक्षित्यै त्वा भूत्यै त्वेत्याह । इयं वा ऋजुः । अन्तरिक्षं साधु । असौ सुक्षितिः 27

T.A.8.3.8

दिशो भूतिः । इमानेवास्मै लोकान् कल्पयति । अथो प्रतिष्ठित्यै । इद-मह-ममुमांमुष्यायणम् विशा पशुभिर्-ब्रह्मवर्चसेन पर्यूहामीत्याह । विशैवैनम् पशुभिर्-ब्रह्मवर्चसेन पर्यूहति । विशेति राजन्यस्य ब्रूयात् । विशैवैनम् पर्यूहति । पशुभिरिति वैश्यस्य । पशुभिरेवैनम् पर्यूहति । असुर्यम् पात्रमनाच्छृण्णम् 28

T.A.8.3.9

आच्छृणत्ति । देवत्राऽकः । अजक्षीरेणाच्छृणत्ति । पुरमं वा एतत् पयः । यदजक्षीरम् । पुरमेणैवैनम् पयसाऽऽच्छृणत्ति । यजुषा व्यावृत्त्यै । छन्दोभिराच्छृणत्ति । छन्दोभिर्वा एष क्रियते । छन्दोभिरेव छन्दास्याच्छृणत्ति ( ) । छृन्धि वाचमित्याह । वाचमेवावरुन्धे । छृन्ध्यूर्जमित्याह । ऊर्जमेवावरुन्धे । छृन्धि हविरित्याह । हविरेवाकः । देव पुरश्चर सध्यासन्त्वेत्याह । यथायजुरेवैतत्

| 29

(स्याद्- यत् प्रवर्ग्यः - छन्दोभिः करोति - वीर्यं सम्मितम् - छन्दाश्सि निष्पत् - पृणेत्याह
- सुक्षिति - रनोच्छृणुम् - छन्दाः स्याच्छृणु त्यष्टौ च) 3

T.A.8.4.1

ब्रह्मन् प्रचरिष्यामो होतॄर्धर्ममभिष्टुहीत्याह । एष वा एतर्हि बृहस्पतिः । यद्वद्वा । तस्मा एव
प्रतिप्रोच्य प्रचरति । आत्मनोऽनैत्यै । यमाय त्वा मखाय त्वेत्याह । एता वा एतस्य देवताः ।
ताभिरेवैनः समर्द्धयति । मदन्तीभिः प्रोक्षति । तेज एवास्मिन् दधाति 30

T.A.8.4.2

अभिपूर्वम् प्रोक्षति । अभिपूर्वमेवास्मिन्-तेजो दधाति । त्रिः प्रोक्षति । त्र्यावृद्धि यज्ञः । अथो
मेद्वयत्वाय । होताऽन्वाह । रक्षसामपंहत्यै । अनवानम् । प्राणानाः सन्तत्यै । त्रिष्टुभः सतीर्-
गायत्रीरिवान्वाह 31

T.A.8.4.3

गायत्रो हि प्राणः । प्राणमेव यजमाने दधाति । सन्ततमन्वाह । प्राणानामन्नाद्यस्य सन्तत्यै ।
अथो रक्षसामपंहत्यै । यत् परिमिता अनुब्रूयात् । परिमितमवरुन्धीत । अपरिमिता अन्वाह ।
अपरिमितस्यावरुद्ध्यै । शिरो वा एतद्-यज्ञस्य 32

T.A.8.4.4

यत् प्रवर्ग्यः । ऊङ्मुञ्जाः । यन् मौञ्जो वेदो भवति । ऊर्जैव यज्ञस्य शिरः समर्द्धयति ।
प्राणाहुतीर्-जुहोति । प्राणानेव यजमाने दधाति । सप्त जुहोति । सप्त वै शीर्षण्याः प्राणाः ।
प्राणानेवास्मिन् दधाति । देवस्त्वा सविता मद्धाऽनुत्तित्याह 33

T.A.8.4.5

तेजसैवैनमनक्ति । पृथिवीम् तपसस्त्रायस्वेति हिरण्यमुपास्यति । अस्या अनतिदाहाय । शिरो वा एतद्-यज्ञस्य । यत् प्रवर्ग्यः । अग्निः सर्वा देवताः । प्रलवानादीप्योपास्यति । देवतास्वेव यज्ञस्य शिरः प्रतिदधाति । अप्रतिशीर्णाग्रम् भवति । एतद्-बर्हिर्ह्येषः 34

T.A.8.4.6

अर्चिरसि शोचिरसीत्याह । तेज एवास्मिन् ब्रह्मवर्चसम् दधाति । सस्सीदस्व महाऽअसीत्याह । महान् ह्येषः । ब्रह्मवादिनो वदन्ति । एते वाव त ऋत्विजः । ये दंश्शपूर्णमासयोः । अथ कथा होता यजमानायाशिषो नाशास्तु इति । पुरस्तादाशीः खलु वा अन्यो यज्ञः । उपरिष्ठादाशीरन्यः 35

T.A.8.4.7

अनाधृष्या पुरस्तादिति यदेतानि यजूंष्याह । शीरूषत एव यज्ञस्य यजमान आशिषोऽवरुन्धे । आयुः पुरस्तादाह । प्रजाम् दक्षिणतः । प्राणम् पश्चात् । श्रोत्रमुत्तरतः । विधृतिमुपरिष्ठात् । प्राणानेवास्मै समीचो दधाति । ईश्वरो वा एष दिशोऽनून्मदितोः । यन्दिशोऽनु व्यास्थापयन्ति 36

T.A.8.4.8

मनोरश्वाऽसि भूरिपुत्रेतीमा-मभिर्मृशति । इयं वै मनोरश्वा भूरिपुत्रा । अस्यामेव प्रतितिष्ठत्यनुन्मादाय । सूपसदा मे भूया मा मां हिंसीरित्याहाहिंसायै । चितः स्थ परिचित इत्याह । अपंचितिमेवास्मिन् दधाति । शिरो वा एतद्-यज्ञस्य । यत् प्रवर्ग्यः । असौ खलु वा आदित्यः प्रवर्ग्यः । तस्य मरुतो रश्मयः 37

T.A.8.4.9

स्वाहा॑ मरु॒द्भिः परि॑श्रय॒स्वेत्या॑ह । अ॒मुमे॒वादि॒त्यः र॒श्मिभिः॑ पर्यू॒हति । तस्मा॑-दुसावा॑दित्योऽमु॒ष्मिन्
लो॒के र॒श्मिभिः॑ पर्यू॒ढः । तस्मा॑द्-राजा॑ वि॒शा पर्यू॒ढः । तस्मा॑द्-ग्राम॒णीः संजा॑तैः पर्यू॒ढः । अ॒ग्नेः
सृष्ट॑स्य॒ यतः । वि॒क॑ङ्क॒तम् भा औ॑च्छत् । यद् वैक॑ङ्क॒ताः परि॒धयो॑ भव॑न्ति । भा ए॒वावरु॑न्धे ।
द्वाद॑श भव॑न्ति 38

T.A.8.4.10

द्वाद॑श मासाः॑ सम॑व॒त्सुरः । स॒म्व॒त्सुरमे॒वावरु॑न्धे । अस्ति॑ त्रयोद॒शो मासु॑ इत्या॑हुः । यत् त्रयोद॒शः
परि॑धिर्भव॑न्ति । तेनै॒व त्रयोद॑शम् मास॒मवरु॑न्धे । अ॒न्तरि॑क्षस्यान्त॒र्-द्विर॑सीत्या॑ह व्यावृ॑त्त्यै । दि॒वम्
तप॑स॒स्त्राय॒स्वे-त्यु॒परि॑ष्टा-द्विर॑ण्य॒मधि॑ निद॑धाति । अ॒मुष्या॑ अन॑तिदाहाय । अथो॑ आ॒भ्यामे॒वैन॑मु॒भय॑तः
परि॑गृह्णाति । अ॒र॒हन् बिभ॑रू॒षि साय॑कानि॒ धन्वे॑त्या॑ह 39

T.A.8.4.11

स्तौ॑त्ये॒वैन॑मे॒तत् । गा॒य॒त्रम॑सि॒ त्रैष्टु॑भमसि॒ जाग॑त॒मसी॑ति॒ ध्रु॒वित्रा॑ण्याद॑त्ते । छन्दो॑भिरे॒वैनान्या॑द॑त्ते ।
मधु॑ म॒द्धिति॑ धू॒नोति । प्रा॒णो वै मधु॑ । प्रा॒णमे॒व यज॑माने दधाति । त्रिः परि॑यन्ति । त्रि॒वृद्धि॑
प्रा॒णः । त्रिः परि॑यन्ति । त्र्या॑वृद्धि॒ यज्ञः 40

T.A.8.4.12

अथो॑ रक्ष॑सा॒मप॑हत्यै । त्रिः पुनः॑ परि॑यन्ति । षट्थ॑ सम्प॑द्यन्ते । षड्वा॑ ऋ॒तवः॑ । ऋ॒तुष्वे॒व
प्रति॑तिष्ठन्ति । यो वै घ॒र्मस्य॑ प्रि॒यान्-त॒नुव॑मा॒क्राम॑ति । दु॒श्चर्मा॑ वै स भ॑वति । ए॒ष ह॒ वा अ॑स्य
प्रि॒यान् त॒नुव॑मा॒क्राम॑ति । य स्त्रिः॑ प॒रीत्य॑ चतु॒र्थम् पर्य॑ति । ए॒ताः ह॒ वा अ॑स्यो॒ग्रदे॑वो॒ राज॑नि॒राच॑क्राम
41

T.A.8.4.13

ततो॑ वै स दु॒श्चर्मा॑ऽभवत् । तस्मा॑त् त्रिः प॒रीत्य॑ न च॑तु॒र्थम् परी॑यात् । आ॒त्मनो॑ गोपी॒थाय॑ ।

प्रा॒णा वै ध्रु॒वित्रा॑णि । अव्य॑तिषङ्गम् धू॒न्वन्ति॑ । प्रा॒णाना॑-मव्य॑तिषङ्गाय॒ कृ॒त्यै । वि॒निषद्य॑ धू॒न्वन्ति॑
 । दि॒क्ष्वेव॑ प्र॒ति॒तिष्ठ॑न्ति । ऊ॒र्द्धन्धू॑न्वन्ति । सु॒वर्ग॑स्य॒ लो॒कस्य॑ स॒म॒ष्ट्यै ( ) । स॒र्वतो॑ धू॒न्वन्ति॑ ।
 तस्मा॑दु॒यः स॒र्वतः॑ प॒वते॑ । 42

(दु॒धा- ती॒वान्वा॑ह - य॒ज्ञ - स्या॑है - ष - उ॒परि॑ष्टादाशीर॒न्यो - व्या॑स्था॒पय॑न्ति - रु॒श्मयो॑ -
 भ॒वन्ति॑ - ध॒न्वेत्या॑ह - य॒ज्ञ - श्र॑ंक्राम - स॒म॒ष्ट्यै द्वे च॑) 4

T.A.8.5.1

अ॒ग्नि॒ष्ट्वा वसु॑भिः पुर॒स्ताद्-रोच॑यतु गाय॒त्रेण॑ छ॒न्द॒सेत्या॑ह । अ॒ग्निरे॒वैनं॑ वसु॑भिः पुर॒स्ताद्-रोच॑यति
 गाय॒त्रेण॑ छ॒न्द॒सा । स मां रुचि॑तो रोच॒येत्या॑ह । आ॒शिष॑मे॒वैता॑माशा॒स्ते । इन्द्र॑स्त्वा रु॒द्रैर्-
 दक्षि॑णतो रोच॒यतु॑ त्रैष्टु॒भेन॑ छ॒न्द॒सेत्या॑ह । इन्द्र॑ ए॒वैनं॑ रु॒द्रैर्-दक्षि॑णतो रोच॒यति॑ त्रैष्टु॒भेन॑ छ॒न्द॒सा ।
 स मां रुचि॑तो रोच॒येत्या॑ह । आ॒शिष॑मे॒वैता॑माशा॒स्ते । वरु॑णस्त्वाऽऽदि॒त्यैः प॒श्चाद्-रोच॑यतु जा॒गते॑न॒
 छ॒न्द॒सेत्या॑ह । वरु॑ण ए॒वैनं॑मादि॒त्यैः प॒श्चाद्-रोच॑यति जा॒गते॑न॒ छ॒न्द॒सा 43

T.A.8.5.2

स मां रुचि॑तो रोच॒येत्या॑ह । आ॒शिष॑मे॒वैता॑माशा॒स्ते । द्यु॒ता॒नस्त्वा॑ मारु॒तो म॒रुद्भि॑रुत्त॒रतो॑ रोच॒यत्वानु॑ष्टु॒भेन॑
 छ॒न्द॒सेत्या॑ह । द्यु॒ता॒न ए॒वैनं॑ मारु॒तो म॒रुद्भि॑रुत्त॒रतो॑ रोच॒यत्वानु॑ष्टु॒भेन॑ छ॒न्द॒सा । स मां रुचि॑तो
 रोच॒येत्या॑ह । आ॒शिष॑मे॒वैता॑माशा॒स्ते । बृ॒ह॒स्पति॑स्त्वा वि॒श्वैर्-दे॒वैरु॑परि॒ष्टाद्-रोच॑यतु पा॒ङ्केन॑ छ॒न्द॒सेत्या॑ह
 । बृ॒ह॒स्पति॑रे॒वैनं॑ वि॒श्वैर्-दे॒वैरु॑परि॒ष्टाद्-रोच॑यति पा॒ङ्केन॑ छ॒न्द॒सा । स मां रुचि॑तो रोच॒येत्या॑ह ।
 आ॒शिष॑मे॒वैता॑माशा॒स्ते 44

T.A.8.5.3

रोचि॑तस्त्वम् दे॒व घ॑र्म दे॒वेष्व॑सीत्या॒ह । रोचि॑तो ह्येष दे॒वेषु॑ । रोचि॑षी॒याह॑म् म॒नुष्यै॑ष्वि॒त्याह॑ । रोच॑त

ए॒वैष॑ म॒नुष्ये॑षु । स॒म्रा॑ड् घ॒र्म रु॒चि॒तस्त्व॑न् दे॒वेष्वायु॑ष्माः स्तेज॒स्वी ब्र॑ह्मवर्च॒स्य॑सीत्या॒ह । रु॒चि॒तो ह्ये॑ष दे॒वेष्वायु॑ष्माः स्तेज॒स्वी ब्र॑ह्मवर्च॒सी । रु॒चि॒तोऽह॑म् म॒नुष्ये॑ष्वायु॑ष्माः स्तेज॒स्वी ब्र॑ह्मवर्च॒सी भू॒यास॑मित्या॒ह । रु॒चि॒त ए॒वैष॑ म॒नुष्ये॑ष्वायु॑ष्माः स्तेज॒स्वी ब्र॑ह्मवर्च॒सी भ॑वति । रु॒ग॑सि रु॒च॒म् मयि॑ धेहि॒ मयि॑ रु॒गित्या॑ह । आ॒शिष॑मे॒वैता॑माशा॒स्ते ( ) । तं य॒दे॒तैर्-य॒जुर्भि॑ररोचयित्वा । रु॒चि॒तो घ॒र्म इति॑ प्रब्रूयात् । अ॒रोचु॑कोऽद्भ्युः स्यात् । अ॒रोचु॑को यज॑मानः । अथ॒ यदे॑नमे॒तैर्य॒जुर्भी॑ रोचयित्वा । रु॒चि॒तो घ॒र्म इति॑ प्राह । रोचु॑कोऽद्भ्युर् भव॑ति । रोचु॑को यज॑मानः । 45

(प॒श्चाद् रो॑चयति॒ जग॑तेन॒ छन्द॑सा - पा॒ङ्गेन॒ छन्द॑सा॒ स मां रु॒चि॒तो रो॑चयेत्या॒हाशि॑षमे॒वैता॑माशा॒स्ते - शा॒स्ते ऽष्टौ च॑) 5

T.A.8.6.1

शि॒रो वा ए॒तद्-य॒ज्ञस्य॑ । यत् प्र॑व॒र्ग्यः । ग्री॒वा उ॑प॒सदः॑ । पु॒रस्ता॑दु॒पसदा॑म् प्र॒व॒र्ग्यम् प्र॑वृ॒णक्ति॑ । ग्री॒वास्वे॒व य॒ज्ञस्य॑ शि॒रः प्र॑ति॒दधा॑ति । त्रिः प्र॑वृ॒णक्ति॑ । त्रय॑ इ॒मे लो॒काः । ए॒भ्य ए॒व लो॒केभ्यो॑ य॒ज्ञस्य॑ शि॒रोऽव॑रुन्धे । षट् स॒म्पद्य॑न्ते । षड्वा ऋ॒तवः॑ 46

T.A.8.6.2

ऋ॒तुभ्य॑ ए॒व य॒ज्ञस्य॑ शि॒रोऽव॑रुन्धे । द्वा॒दश॑ कृ॒त्वः प्र॑वृ॒णक्ति॑ । द्वा॒दश॑ मा॒साः स॒म्व॑त्स॒रः । स॒म्व॑त्स॒रादे॒व य॒ज्ञस्य॑ शि॒रोऽव॑रुन्धे । चतु॑र्वि॒ंशतिः॑ स॒म्पद्य॑न्ते । चतु॑र्वि॒ंशति॑र॒द्धमा॑साः । अ॒द्धमा॑से॒भ्य ए॒व य॒ज्ञस्य॑ शि॒रोऽव॑रुन्धे । अथो॒ खलु॑ । स॒कृदे॒व प्र॑वृ॒ज्यः । एक॑ हि शि॒रः 47

T.A.8.6.3

अ॒ग्नि॒ष्टोमे॑ प्र॑वृ॒णक्ति॑ । ए॒तावा॑न् वै य॒ज्ञः । या॒वा॑न॒ग्नि॒ष्टोमः॑ । या॒वा॑ने॒व य॒ज्ञः । तस्य॑ शि॒रः प्र॑ति॒दधा॑ति । नो॒क्थ्ये॑ प्र॑वृ॒ज्यात् । प्र॒जा वै पु॒शव॑ उ॒क्थानि॑ । यदु॒क्थ्ये॑ प्र॑वृ॒ज्यात् । प्र॒जाम् पु॒शून॑स्य॒ निर्द॑हेत् । वि॒श्वजि॑ति॒ सर्व॑पृ॒ष्ठे प्र॑वृ॒णक्ति॑ 48

T.A.8.6.4

पृष्ठानि वा अच्युतञ्च्यावयन्ति । पृष्ठैरेवास्मा अच्युतञ्च्यावयित्वाऽवरुन्धे । अपश्यम् गोपामित्याह । प्राणो वै गोपाः । प्राणमेव प्रजासु वियातयति । अपश्यम् गोपामित्याह । असौ वा आदित्यो गोपाः । स हीमाः प्रजा गोपायति । तमेव प्रजानाम् गोप्तरम् कुरुते । अनिपद्यमानमित्याह 49

T.A.8.6.5

न ह्येष निपद्यते । आ च परां च पृथिभिश्चरन्तमित्याह । आ च ह्येष परां च पृथिभिश्चरति । स सद्भीचीः स विषूचीर्वसान् इत्याह । सद्भीचीश्च ह्येष विषूचीश्च वसानः प्रजा अभि विपश्यति । आ वरीवर्ति भुवनेष्वन्तरित्याह । आ ह्येष वरीवर्ति भुवनेष्वन्तः । अत्र प्रावीर्मधु माद्धीभ्याम् मधु माधूचीभ्यामित्याह । वासन्तिकावेवास्मा ऋतू कल्पयति । समग्रिरग्निना गृतेत्याह 50

T.A.8.6.6

ग्रेष्मावेवास्मा ऋतू कल्पयति । समग्रिरग्निना गृतेत्याह । अग्निर्ह्यैषौऽग्निना सङ्गच्छते । स्वाहा समग्रिस्तपसा गृतेत्याह । पूर्वमेवोदितम् । उत्तरेणाभिगृणाति । धर्ता दिवो विभांसि रजसः पृथिव्या इत्याह । वारूषिकावेवास्मा ऋतू कल्पयति । हृदे त्वा मनसे त्वेत्याह । शारदावेवास्मा ऋतू कल्पयति 51

T.A.8.6.7

दिवि देवेषु होत्रा यच्छेत्याह । होत्राभिरेवेमान् लोकान्थु सम् दधाति । विश्वांसाम् भुवाम् पतु इत्याह । हैमन्तिकावेवास्मा ऋतू कल्पयति । देवश्रूस्त्वम् देव घर्म देवान् पाहीत्याह । शैशिरावेवास्मा ऋतू कल्पयति । तपोजां वाचमस्मे नियच्छ देवायुवमित्याह । या वै मेद्ध्या वाक् । सा तपोजाः । तामेवावरुन्धे 52

T.A.8.6.8

गर्भो॑ दे॒वाना॑मि॒त्याह॑ । गर्भो॑ ह्येष॒ दे॒वाना॑म् । पि॒ता म॑ती॒नामि॒त्याह॑ । प्र॒जा वै म॒तयः॑ । तासा॑मेष॒ ए॒व पि॒ता । यत् प्र॑व॒र्ग्यः॑ । तस्मा॑दे॒वमा॑ह॑ । पतिः॑ प्र॒जाना॑मि॒त्याह॑ । पति॒र्ह्येष॑ प्र॒जाना॑म् । मतिः॑ क॒वीना॑मि॒त्याह॑ 53

T.A.8.6.9

मति॒र्ह्येष॑ क॒वीना॑म् । सम् दे॒वो दे॒वेन॑ सवि॒त्रा ऽय॑तिष्ठ॒ सꣳ सूर्ये॑णारु॒क्तेत्या॑ह॑ । अ॒मुञ्चै॒वादित्य॑म् प्र॑व॒र्ग्यञ्च॑ सꣳशा॑स्ति । आ॒यु॒र्दा॒स्त्वम॒स्मभ्य॑म् घ॒र्म व॑र्चो॒दा अ॒सीत्या॑ह॑ । आ॒शिष॑मे॒वैता॑माशा॑स्ते । पि॒ता नो॑ऽसि पि॒ता नो॑ बो॒धेत्या॑ह॑ । बो॒धय॑त्ये॒वैन॑म् । न वै ते॑ऽवका॒शा भ॑वन्ति । पत्न्यै॑ दश॒मः । नव॒ वै पु॒रुषे॑ प्रा॒णाः 54

T.A.8.6.10

नाभि॑र्दश॒मी । प्रा॒णाने॒व यज॑माने दधाति । अथो॒ दशा॑क्षरा वि॒राट् । अन्नं॑ वि॒राट् । वि॒राजै॒वान्नाद्य॑मव॑रुन्धे । य॒ज्ञस्य॑ शिरो॑ऽच्छिद्यत । तद्दे॒वा हो॒त्राभिः॑ प्रत्य॑दधुः । ऋ॒त्विजो॑ऽवैक्षन्ते । ए॒ता वै हो॒त्राः । हो॒त्राभिरे॒व य॒ज्ञस्य॑ शि॒रः प्र॑ति॒दधा॑ति 55

T.A.8.6.11

रु॒चि॒तम॑वैक्षन्ते । रु॒चि॒ताद्वै प्र॒जाप॑तिः प्र॒जा अ॑सृजत । प्र॒जाना॑ꣳ सृष्ट्यै॑ । रु॒चि॒तम॑वैक्षन्ते । रु॒चि॒ताद्वै प॒र्जन्यो॑ वर॒षति॑ । वर॒षुः प॒र्जन्यो॑ भवति । सम् प्र॒जा ए॑धन्ते । रु॒चि॒तम॑वैक्षन्ते । रु॒चि॒तम् वै ब्र॑ह्मव॒र्चस॑म् । ब्र॒ह्मव॒र्चसि॑नो भवन्ति 56

T.A.8.6.12

अ॒धी॒यन्तो॑ऽवैक्षन्ते । सर्व॑मायु॑र्यन्ति । न प॒त्यवै॑क्षेत । यत् प॒त्यवै॑क्षेत । प्र॒जाये॑त । प्र॒जान्त्व॑स्यै नि॒र्दहे॑त् । यन्नावै॑क्षेत । न प्र॒जाये॑त । नास्यै॑ प्र॒जान्नि॑र्दहे॑त् । ति॒रस्क्र॑त्य॒ यजु॑र् वाचयति ( ) ।

प्रजायते । नास्यै प्रजान्निर्दहति । त्वष्टीमती ते सपेयेत्याह । सपाद्धि प्रजाः प्रजायन्ते । 57

(ऋतवो - हि शिरः - सर्वपृष्ठे प्रवृण - त्त्यनिपद्यमानमित्याह - गृतेत्याह - शारदावेवास्मां
ऋतू कल्पयति - रुन्धे - कविनामित्याह - प्राणाः - प्रतिदधाति - भवन्ति - वाचयति चत्वारि च)

6

T.A.8.7.1

देवस्य त्वा सवितुः प्रसव इति रशनामादत्ते प्रसूत्यै । अश्विनोर-बाहुभ्यामित्याह । अश्विनौ हि
देवानांमद्धूर्य आस्ताम् । पूष्णो हस्ताभ्यामित्याह यत्यै । आदुदेऽदित्यै रास्नाऽसीत्याह यजुष्कृत्यै
। इड एह्यदित एहि सरस्वत्येहीत्याह । एतानि वा अंस्यै देवनामानि । देवनामैरेवैना-माह्वयति
। असावेह्य-सावेह्य-सावेहीत्याह । एतानि वा अंस्यै मनुष्यनामानि 58

T.A.8.7.2

मनुष्यनामैरेवैना-माह्वयति । षट्थु सम्पद्यन्ते । षड्वा ऋतवः । ऋतुभिरेवैना-माह्वयति । अदित्या
उष्णीषमसीत्याह । यथायजुरेवैतत् । वायुरस्यैड इत्याह । वायुदेवत्यो वै वृत्सः । पूषा
त्वोपावसृजत्वित्याह । पौष्णा वै देवतया पशवः 59

T.A.8.7.3

स्वयैवैनम् देवतयोपावसृजति । अश्विभ्याम् प्रदापयेत्याह । अश्विनौ वै देवानाम् भिषजौ ।
ताभ्यामेवास्मै भेषजम् करोति । यस्ते स्तनः शशय इत्याह । स्तौत्येवैनम् । उखं घर्मः शिषोसं
घर्मम् पाहि घर्मायं शिषेत्याह । यथा ब्रूयादमुष्मै देहीति । तादृगेव तत् । बृहस्पतिस्त्वोपसीदत्वित्याह

60

T.A.8.7.4

ब्रह्म वै देवानाम् बृहस्पतिः । ब्रह्मणैवैनमुपसीदति । दानवः स्थ परेव इत्याह । मेद्व्यानेवैनान्करोति । विष्वग्वृतो लोहितेनेत्याह व्यावृत्त्यै । अश्विभ्याम् पिन्वस्व सरस्वत्यै पिन्वस्व पूष्णे पिन्वस्व बृहस्पतये पिन्वस्वेत्याह । एताभ्यो ह्येषा देवताभ्यः पिन्वते । इन्द्राय पिन्वस्वेन्द्राय पिन्वस्वेत्याह । इन्द्रमेव भागधेयेन समर्द्धयति । द्विरिन्द्रायेत्याह 61

T.A.8.7.5

तस्मादिन्द्रो देवतानाम् भूयिष्ठभाक्तमः । गायत्रोऽसि त्रैष्टुभोऽसि जागतमसीति शफोपयमानादत्ते । छन्दोभिरेवैनानादत्ते । सहोर्जो भागेनोपमेहीत्याह । ऊर्ज एवैनम् भागमकः । अश्विनौ वा एतद्-यज्ञस्य शिरः प्रतिदधतावब्रूताम् । आवाभ्यामेव पूर्वाभ्यां वषट्क्रियाता इति । इन्द्राश्विना मधुनः सारघस्येत्याह । अश्विभ्यामेव पूर्वाभ्यां वषट्करोति । अथो अश्विनावेव भागधेयेन समर्द्धयति 62

T.A.8.7.6

घर्मम् पात वसवो यजता वडित्याह । वसूनेव भागधेयेन समर्द्धयति । यद्-वषट्कुर्यात् । यातयामाऽस्य वषट्कारः स्यात् । यन्न वषट्कुर्यात् । रक्षांसि यज्ञं हन्त्युः । वडित्याह । पुरोक्षमेव वषट्करोति । नास्य यातयामा वषट्कारो भवति । न यज्ञं रक्षांसि घ्नन्ति 63

T.A.8.7.7

स्वाहा त्वा सूर्यस्य रश्मये वृष्टिवनये जुहोमीत्याह । यो वा अस्य पुण्यो रश्मिः । स वृष्टिवनिः । तस्मा एवैनम् जुहोति । मधु हविरसीत्याह । स्वदयत्येवैनम् । सूर्यस्य तपस्तपेत्याह । यथायजुरेवैतत् । द्यावापृथिवीभ्याम् त्वा परिगृह्णामीत्याह । द्यावापृथिवीभ्यामेवैनम् परिगृह्णाति 64

T.A.8.7.8

अन्तरिक्षेण त्वोपयच्छामीत्याह । अन्तरिक्षेणैवैनमुपयच्छति । न वा एतम् मनुष्यो भर्तुमरहति । देवानाम् त्वा पितृणामनुमतो भर्तुः शक्यमित्याह । देवैरेवैनम् पितृभिरनुमत आदत्ते । वि वा

ए॒नमे॒तद॑र्द्धयन्ति । यत् प॒श्चात् प्र॒वृज्यं॑ पु॒रो जु॒ह्वति॑ । तेजो॑ऽसि तेजोऽनु॒ प्रेही॑त्याह । तेजं॑ ए॒वास्मि॑न् दधाति । दि॒विस्पृ॑ङ्गा मां हि॒ंसी-रन्तरि॑क्षस्पृङ्गा मां हि॒ंसीः पृ॒थि॒विस्पृ॑ङ्गा मां हि॒ंसीरि॑त्याहाहि॒ंसायै॑
65

T.A.8.7.9

सु॒व॒रसि॑ सु॒व॒र्मे यच्छ॑ दि॒वं यच्छ॑ दि॒वो मां पा॒ही॑त्याह । अ॒शिष॑मे॒वैता॑माशा॒स्ते । शि॒रो वा ए॒तद्-य॒ज्ञस्य॑ । यत् प्र॒वृ॒ग्यः । आ॒त्मा वा॒युः । उ॒द्यत्य॑ वा॒तना॑मान्याह । आ॒त्मन्ने॒व य॒ज्ञस्य॑ शि॒रः प्र॑ति॒दधा॑ति । अ॒न॒वान॑म् । प्रा॒णाना॑ऽ सन्त॑त्यै । पञ्चा॑ह 66

T.A.8.7.10

पा॒ङ्क्तो य॒ज्ञः । यावा॑ने॒व य॒ज्ञः । तस्य॑ शि॒रः प्र॑ति॒दधा॑ति । अ॒ग्र्यै त्वा॒ वसु॑मते॒ स्वाहे॑त्याह । अ॒सौ वा आ॑दि॒त्योऽग्नि॑-वसु॑मान् । तस्मा॑ ए॒वैन॑ञ्जुहोति । सोमा॑य त्वा रु॒द्रव॑ते॒ स्वाहे॑त्याह । च॒न्द्रमा॑ वै सोमो॑ रु॒द्रवान् । तस्मा॑ ए॒वैन॑ञ्जुहोति । वरु॑णाय त्वाऽऽदि॒त्यव॑ते॒ स्वाहे॑त्याह 67

T.A.8.7.11

अ॒प्सु वै वरु॑ण आ॒दि॒त्यवान् । तस्मा॑ ए॒वैन॑ञ्जुहोति । बृ॒हस्प॑तये॒ त्वा वि॒श्वदे॑व्यावते॒ स्वाहे॑त्याह । ब्र॒ह्म वै दे॒वाना॑म् बृ॒हस्प॑तिः । ब्र॒ह्मण॑ ए॒वैन॑ञ्जुहोति । स॒वि॒त्रे त्व॑भु॒मते॑ वि॒भुम॑ते॒ प्रभु॑मते॒ वाज॑वते॒ स्वाहे॑त्याह । स॒म्व॒त्स॒रो वै सं॑वि॒तर्भु॑मान्, वि॒भुमा॑न् प्र॒भुमा॑न्, वाज॑वान् । तस्मा॑ ए॒वैन॑ञ्जुहोति । य॒माय॑ त्वाऽङ्गि॑रस्वते पि॒तृम॑ते॒ स्वाहे॑त्याह । प्रा॒णो वै य॒मोऽङ्गि॑रस्वान् पि॒तृमा॑न् 68

T.A.8.7.12

तस्मा॑ ए॒वैन॑ञ्जुहोति । ए॒ताभ्य॑ ए॒वैन॑म् दे॒वता॑भ्यो जुहोति । द॒श स॑म्प॒द्यन्ते॑ । द॒शाक्ष॑रा वि॒राट् । अ॒न्नं वि॑राट् । वि॒राजै॑वा॒न्नाद्य॑मव॑रुन्धे । रौहि॑णाभ्यां॒ वै दे॒वाः सु॑व॒र्गं लो॒कमा॑यन् । तद्-रौहि॑ण्यो रौहि॑ण॒त्वम् । यद्-रौहि॑णौ भव॑तः । रौहि॑णाभ्यामे॒व तद्-यज॑मानः सु॒व॒र्गं लो॒कमे॑ति

( ) । अह॒ज्योतिः॑ के॒तुनां॑ जुषताः॒ सुज्योति॑ज्योतिषाः॒ स्वाहा॑ रात्रिज्योतिः॑ के॒तुनां॑ जुषताः॒ सुज्योति॑ज्योतिषाः॒ स्वाहेत्या॑ह । आ॒दि॒त्यमे॒व तदु॑मुष्मिन् लो॒केऽह्ना॑ प॒रस्ता॑द्-दाधार । रात्रि॑या अ॒वस्ता॑त् । तस्मा॑दु॒सावा॑दित्यो ऽमुष्मिन् लो॒केऽहो॑रा॒त्राभ्या॑म् धृतः । 69

(म॒नुष्य॑ना॒मानि॑ - प॒शवः॑ - सी॒दृत्वित्या॑ - हे॒न्द्राये॑त्या॒हा - र्द्ध॑यति - घ्नन्ति - गृ॒ह्णा - त्यहि॑सायै - पञ्चा॑हा - दि॒त्यव॑न्ते स्वाहेत्या॑ह - पि॒तृमा॑ - नेति॑ च॒त्वारि॑ च) 7

T.A.8.8.1

विश्वा॑ आशां दक्षिण॒सदि॑त्याह । विश्वा॑ने॒व दे॒वान् प्री॑णाति । अथो॒ दुरि॑ष्ट्या ए॒वैन॑म् पाति । विश्वा॑न् दे॒वानया॑डिहेत्या॑ह । विश्वा॑ने॒व दे॒वान् भा॑ग॒धेये॑न् सम॑र्द्धयति । स्वाहा॑कृतस्य घ॒र्मस्य॑ मधोः॑ पिबतमश्चि॒नेत्या॑ह । अ॒श्विना॑वे॒व भा॑ग॒धेये॑न् सम॑र्द्धयति । स्वाहा॑ऽग्नये॑ य॒ज्ञिया॑य॒ शंय॑जुर्भिरित्या॑ह । अ॒भ्ये॒वैन॑म् घारयति । अथो॒ ह॒विरे॒वाकः॑ 70

T.A.8.8.2

अ॒श्विना॑ घ॒र्मम् पा॑तः॒ हार्दि॑वा॒न-मह॑र्दिवाभि॒रूति॑भिरित्या॑ह । अ॒श्विना॑वे॒व भा॑ग॒धेये॑न् सम॑र्द्धयति । अनु॑ वा॒न् द्यावा॑पृथि॒वी म॑सा॒तामि॒त्याहा॑नु॒मत्यै॑ । स्वाहे॑न्द्राय॒ स्वाहे॑न्द्रा वडित्या॑ह । इन्द्रा॑य॒ हि पु॒रो हू॒यते॑ । आ॒श्राव्या॑ह घ॒र्मस्य॑ य॒जेति॑ । वष॑ट्कृते जुहोति । रक्ष॑सा॒मप॑हत्यै । अनु॑यजति स्व॒गाकृ॑त्यै । घ॒र्मम॑पातमश्चि॒नेत्या॑ह 71

T.A.8.8.3

पूर्व॑मे॒वोदि॑तम् । उत्त॑रेणा॒भिगृ॑णाति । अनु॑ वा॒न्-द्यावा॑पृथि॒वी अ॑म॒साता॑मि॒त्याहा॑नु॒मत्यै॑ । तम् प्रा॒व्यम् यथा॑वण्णमो॑ दि॒वे नमः॑ पृथि॒व्या इत्या॑ह । यथा॑य॒जुरे॒वैतत् । दि॒वि धा॑ इ॒मं य॒ज्ञं य॒स्मि॒मम् दि॒वि धा॑ इत्या॑ह । सु॒वर्ग॑मे॒वैन॑म् लो॒कम् ग॑मयति । दि॒वम् ग॑च्छान्तरि॑क्षम् गच्छ॑ पृथि॒वीम् ग॑च्छेत्या॑ह । ए॒ष्वे॒वैन॑म् लो॒केषु॑ प्रति॑ष्ठापयति । पञ्च॑ प्र॒दिशो॑ ग॒च्छेत्या॑ह 72

T.A.8.8.4

दि॒क्ष्वे॒वैन॒म् प्र॒तिष्ठा॑पयति । दे॒वान् घ॑र्म॒पान् ग॑च्छ पि॒तृन् घ॑र्म॒पान् ग॑च्छे॒त्याह॑ । उ॒भये॑ष्वे॒वैन॒म् प्र॒तिष्ठा॑पयति । यत् पि॒न्व॑ते । वर॒षुः पु॒र्जन्यो॑ भवति । तस्मा॒त् पि॒न्व॑मानः पु॒ण्यः । यत् प्रा॒ङ्पि॒न्व॑ते । तद्-दे॒वाना॑म् । यद्-दक्षि॑णा । तत्-पि॒तृणा॑म् 73

T.A.8.8.5

यत् प्र॒त्यक् । तन्-म॑नु॒ष्या॑णाम् । यदु॒दङ्घ्रि॑ । तद्-रु॒द्राणा॑म् । प्रा॒ञ्चमु॑दञ्चम् पि॒न्वय॑ति । दे॒वत्रा॑ऽकः । अथो॒ खलु॑ । सर्वा॒ अनु॑ दि॒शः पि॒न्वय॑ति । सर्वा॒ दि॒शः स॑मे॒धन्ते॑ । अ॒न्तःप॑रि॒धि पि॑न्वयति 74

T.A.8.8.6

तेज॑सोऽस्क॑न्दाय । इ॒षे पी॑पि॒ह्यूर्जे॑ पी॒पि॒ही॒त्याह॑ । इ॒षमे॒वोर्जं॑ यज॑माने दधाति । यज॑मानाय पी॒पि॒ही॒त्याह॑ । यज॑मानायै॒वैता॒मा॒शिष॑माशा॑स्ते । म॒ह्यञ्ज्यै॑ष्ठ्याय पी॒पि॒ही॒त्याह॑ । आ॒त्मन॑ ए॒वैता॒मा॒शिष॑माशा॑स्ते । त्वि॒ष्यै त्वा द्यु॒म्राय॑ त्वे॒न्द्रिया॑य त्वा भू॒त्यै त्वे॒त्याह॑ । य॒थाय॑जु॒रेवै॑तत् । धर्मा॑ऽसि सु॒धर्मा॑ मे॒ न्य॒स्मे ब्र॑ह्मा॒णि धा॑रये॒त्याह॑ 75

T.A.8.8.7

ब्र॒ह्मन्ने॒वैन॒म् प्र॒तिष्ठा॑पयति । ने॒त्वा वा॑तः स्क॑न्दया॒दिति॑ यद्य॑भि॒चरे॑त् । अ॒मुष्यं॑ त्वा प्रा॒णे सा॑दयाम्य॒मुनां॑ स॒ह नि॑र॒र्थम् ग॑च्छेति॑ ब्रूयाद्-यम् द्वि॒ष्यात् । यमे॒व द्वेष्टि॑ । तेनै॒नः स॒ह नि॑र॒र्थम् ग॑मयति । पू॒ष्णे शर॑से॒ स्वाहे॒त्याह॑ । या ए॒व दे॒वता॑ हु॒तभा॑गाः । ताभ्य॑ ए॒वैन॑ञ्जुहोति । ग्रा॒वभ्यः॑ स्वाहे॒त्याह॑ । या ए॒वान्त॑रि॒क्षे वाचः॑ 76

T.A.8.8.8

ताभ्य॑ ए॒वैन॑ञ्जुहोति । प्र॒तिरे॒भ्यः स्वाहे॒त्याह॑ । प्रा॒णा वै दे॒वाः प्र॑ति॒राः । तेभ्य॑ ए॒वैन॑ञ्जुहोति ।

द्यावा॑पृथि॒वीभ्या॑ः स्वाहेत्या॑ह । द्यावा॑पृथि॒वीभ्या॑-मे॒वैन॑ञ्जुहोति । पि॒तृभ्यो॑ घ॒र्मपे॑भ्यः स्वाहेत्या॑ह ।
ये वै यज्वा॑नः । ते पि॒तरो॑ घ॒र्मपाः॑ । तेभ्य॑ ए॒वैन॑ञ्जुहोति 77

T.A.8.8.9

रु॒द्राय॑ रु॒द्रहो॑त्रे स्वाहेत्या॑ह । रु॒द्रमे॒व भा॑ग॒धेये॑न॒ सम॑र्द्धयति । सु॒र्वतः॑ सम॑नक्ति । सु॒र्वत॑ ए॒व
रु॒द्रन्नि॑रव॒दय॑ते । उद॑ञ्च॒न्नि॑र॒स्यति॑ । ए॒षा वै रु॒द्रस्य॑ दिक् । स्वा॒या॑मे॒व दि॒शि रु॒द्रन्नि॑रव॒दय॑ते ।
अ॒प उ॒प॑स्पृशति मे॒द्व्य॒त्वाय॑ । ना॒न्वी॑क्षेत । यद॒न्वी॑क्षेत 78

T.A.8.8.10

चक्षु॑रस्य प्र॒मायु॑कः स्यात् । तस्मा॑न्ना॒न्वीक्ष्यः॑ । अ॒पी॒परो॑ माऽहो रात्रि॑यै मा पा॒ह्येषा॑ ते अ॒ग्ने
स॒मि॒त्तया॑ स॒मि॒द्व्य॒स्वायु॑र्मे दा॒ वर्च॑सा माऽञ्जी॒रित्या॑ह । आ॒यु॒रे॒वास्मि॑न् वर्चो॑ दधाति । अ॒पी॒परो॑
मा रात्रि॑या अ॒हो मा पा॒ह्येषा॑ ते अ॒ग्ने स॒मि॒त्तया॑ स॒मि॒द्व्य॒स्वायु॑र्मे दा॒ वर्च॑सा माऽञ्जी॒रित्या॑ह ।
आ॒यु॒रे॒वास्मि॑न् वर्चो॑ दधाति । अ॒ग्नि॒र॒ज्योति॑र॒ज्योति॑र॒ग्निः स्वाहा॑ सूर्यो॑ ज्योति॑ज्योतिः॑ सूर्यः॑
स्वाहेत्या॑ह । य॒था॒य॒जुरे॑वैतत् । ब्र॒ह्म॒वा॒दिनो॑ वदन्ति । हो॒त॒व्यम॑ग्नि॒होत्रा॑(3) न हो॒त॒व्या॑(3) मिति॑
79

T.A.8.8.11

यद्-य॒जुषा॑ जुहुयात् । अ॒य॒था॒पूर्व॑माहु॒ती जुहु॑यात् । यन्न जुहु॑यात् । अ॒ग्निः प॑रा॒भवे॑त् । भूः
स्वाहेत्ये॒व हो॒त॒व्यम् । य॒था॒पूर्व॑माहु॒ती जुहो॑ति । ना॒ग्निः प॑रा॒भव॑ति । हु॒तः ह॒विर्मधु॑ ह॒विरि॑त्याह ।
स्व॒द॒य॒त्ये॒वैन॑म् । इन्द्र॑तमे॒ऽग्रा॒वित्या॑ह 80

T.A.8.8.12

प्रा॒णो वा इन्द्र॑तमो॒ऽग्निः । प्रा॒ण ए॒वैन॑मिन्द्र॑तमे॒ऽग्नौ जु॑होति । पि॒ता नो॑ऽसि मा मां हि॒ःसी॒रित्या॑हाहि॒ःसायै॑
। अ॒श्याम॑ ते दे॒व घ॒र्म मधु॑मतो वाज॑वतः पि॒तु॒मत॑ इत्या॑ह । आ॒शिष॑मे॒वैता॑माशा॒स्ते । स्व॒धा॒विनो॑ऽशी॒महि॑

त्वा मा मां हिंसी-रित्याहाहिंसायै । तेजसा वा एते व्यृद्धयन्ते । ये प्रवृर्ग्येण चरन्ति । प्राश्रजन्ति । तेज एवात्मन्-दधते 81

T.A.8.8.13

सुम्वथ्सुरन्न माऽसमंश्जीयात् । न रामामुपेयात् । न मृन्मयेन पिबेत् । नास्यं राम उच्छिष्टम् पिबेत् । तेज एव तथ्संश्यति । देवासुराः सम्यंता आसन् । ते देवा विजयमुपयन्तः । विभ्राजि सौर्ये ब्रह्म सन्त्यदधत । यत् किञ्च दिवाकीर्त्यम् । तदेतेनैव व्रतेनागोपायत् ( ) । तस्मादेतद्-व्रतम् चार्यम् । तेजसो गोपीथाय । तस्मादेतानि यजूंषि विभ्राजः सौर्यस्येत्याहुः । स्वाहा त्वा सूर्यस्य रश्मिभ्य इति प्रातः सऽसादयति । स्वाहा त्वा नक्षत्रेभ्य इति सायम् । एता वा एतस्य देवताः । ताभिरेवैनं समर्द्धयति । 82

(अकृ - रश्मिनेत्याह - प्रदिशो गच्छेत्याह - पितृणा - मन्तः परिधि पिन्वयति - धारयेत्याह - वाचो - धर्मपा स्तेभ्य एवैनम् जुहो - त्यन्वीक्षेत - होतव्या (3) मि - त्यग्रावित्याह - दधते - ऽगोपायथ सप्त च) 8

T.A.8.9.1

घर्म या ते दिवि शुगिति तिस्र आहुतीर-जुहोति । छन्दोभिरेवास्यैभ्यो लोकेभ्यः शुचमव यजते । इयत्यग्रे जुहोति । अथेयत्यथेयति । त्रय इमे लोकाः । एभ्य एव लोकेभ्यः शुचमव यजते । अनु नोऽद्यानुमतिरित्याहानुमत्यै । दिवस्त्वा परस्पाया इत्याह । दिव एवेमान् लोकान् दाधार । ब्रह्मणस्त्वा परस्पाया इत्याह 83

T.A.8.9.2

एष्वेव लोकेषु प्रजा दाधार । प्राणस्य त्वा परस्पाया इत्याह । प्रजास्वेव प्राणान् दाधार । शिरो वा एतद्-यज्ञस्य । यत् प्रवृर्ग्यः । असौ खलु वा आदित्यः प्रवृर्ग्यः । तं यद्-दक्षिणा प्रत्यञ्च-मुदञ्च-

मुद्वासयैत् । जिह्वं यज्ञस्य शिरो हरेत् । प्राञ्चमुद्वासयति । पुरस्तादेव यज्ञस्य शिरः प्रतिदधाति 84

T.A.8.9.3

प्राञ्चमुद्वासयति । तस्मादसावादित्यः पुरस्तादुदेति । शफोपयमान्धवित्राणि धृष्टी इत्यन्ववहरन्ति । सात्मानमेवैनः सतनुम् करोति । सात्माऽमुष्मिन् लोके भवति । य एवं वेद । औदुम्बराणि भवन्ति । ऊर्वा उदुम्बरः । ऊर्जमेवावरुन्धे । वर्त्मना वा अन्वित्य 85

T.A.8.9.4

यज्ञः रक्षांसि जिघांसन्ति । साम्नां प्रस्तोताऽन्ववैति । साम वै रक्षोहा । रक्षसामपंहत्यै । त्रिनिधनमुपैति । त्रयं इमे लोकाः । एभ्य एव लोकेभ्यो रक्षांस्यपहन्ति । पुरुषः पुरुषो निधनमुपैति । पुरुषः पुरुषो हि रक्षस्वी । रक्षसामपंहत्यै 86

T.A.8.9.5

यत् पृथिव्यामुद्वासयैत् । पृथिवीः शुचाऽर्पयेत् । यदप्सु । अपः शुचार्षयेत् । यदोषधीषु । ओषधीः शुचाऽर्पयेत् । यद्वनस्पतिषु । वनस्पतीञ्छुचाऽर्पयेत् । हिरण्यन्निधायोद्वासयति । अमृतं वै हिरण्यम् 87

T.A.8.9.6

अमृतं एवैनम् प्रतिष्ठापयति । वल्गुरंसि शं युधाया इति त्रिः परिषिञ्चन्पर्येति । त्रिवृद्धा अग्निः । यावानेवाग्निः । तस्य शुचं शमयति । त्रिः पुनः पर्येति । षट्थं सम्पद्यन्ते । षड्वा ऋतवः । ऋतुभिरेवास्य शुचं शमयति । चतुः सक्तिर्नाभिर्ऋतस्येत्याह 88

T.A.8.9.7

इयं वा ऋतम् । तस्या एष एव नाभिः । यत् प्रवृग्यैः । तस्मादेवमाह । सदो विश्वायुरित्याह

। सदो हीयम् । अप द्वेषो अप ह्वर इत्याह भ्रातृव्यापनुत्तयै । घर्मेतत्तेऽन्नमेतत् पुरीषमिति दृष्ट्वा मधुमिश्रेण पूरयति । ऊर्वा अन्नाद्यन्दधि । ऊर्जैर्वैनमन्नाद्येन समर्द्धयति 89

T.A.8.9.8

अनशनायुको भवति । य एवं वेद । रन्तिर्नामांसि दिव्यो गन्धर्व इत्याह । रूपमेवास्यै-तन्-महिमानः रन्तिम् बन्धुतां व्याचष्टे । समहमायुषा सम् प्राणेनेत्याह । आशिषमेवैतामाशास्ते । व्यसौ योऽस्मान् द्वेष्टि यच्च वयम् द्विष्म इत्याह । अभिचार एवास्यैषः । अचिक्रदुद्वृषा हरिरित्याह । वृषा ह्येषः 90

T.A.8.9.9

वृषा हरिः । महान्-मित्रो न दंरुशत इत्याह । स्तौत्येवैनमेतत् । चिदंसि समुद्रयोनिरित्याह । स्वामेवैनं योनिं ज्ञमयति । नमस्ते अस्तु मा मां हिंसीरित्याहाहिंसायै । विश्वावंसुः सोमगन्धर्वमित्याह । यदेवास्यं क्रियमाणस्यान्तर्यन्ति । तदेवास्यैतेनाप्याययति । विश्वावंसुरभि तन्नो गृणात्वित्याह 91

T.A.8.9.10

पूर्वमेवोदितम् । उत्तरेणाभिगृणाति । धियो हिन्वानो धिय इन्नो अव्यादित्याह । ऋतूनेवास्मै कल्पयति । प्रासाम् गन्धर्वो अमृतानि वोचदित्याह । प्राणा वा अमृताः । प्राणानेवास्मै कल्पयति । एतत्त्वन्देव घर्म देवो देवानुपागा इत्याह । देवो ह्येष सन्देवानुपैति । इदमहम् मनुष्यो मनुष्यानित्याह 92

T.A.8.9.11

मनुष्यो हि । एष सन्-मनुष्यानुपैति । ईश्वरो वै प्रवर्ग्यमुद्रासयन्न । प्रजाम् पशून्थ सोमपीथमनुद्रासः सोमपीथानुमेहि । सह प्रजया सह रायस्पोषेणेत्याह । प्रजामेव पशून्थ सोमपीथमात्मन् धत्ते ।

सुमित्रा न आप ओषधयः सन्वित्याह । आशिषमेवैतामाशास्ते । दुर्मित्रास्तस्मै भूयासुर्योऽस्मान्-
द्वेष्टि यच्च वयम् द्विष्म इत्याह । अभिचार एवास्यैषः ( ) । प्र वा एषोऽस्माल् लोकाच्चयवते । यः
प्रवर्ग्यमुद्वासयति । उदु त्यम् चित्रमिति सौरीभ्यामृग्भ्याम् पुनरेत्य गारुहपत्ये जुहोति । अयम् वै
लोको गारुहपत्यः । अस्मिन्नेव लोके प्रतितिष्ठति । असौ खलु वा आदित्यः सुवर्गो लोकः ।
यथ सौरी भवतः । तेनैव सुवर्गाल् लोकान्नैति । 93

(ब्रह्मणस्त्वा परस्पाया इत्याह - दधा - त्यन्वित्य - रक्षस्वी रक्षसामपहत्यै - वै हिरण्य -
माहा - र्द्धयति - ह्येष - गृणात्वित्याह - मनुष्यानित्याहा - स्यैषोऽष्टौ च) 9

T.A.8.10.1

प्रजापतिं वै देवाः शुक्रम् पयोऽदुहन् । तदेभ्यो न व्यभवत् । तदग्निर्व्यकरोत् । तानि शुक्रियाणि
सामान्यभवन् । तेषां यो रसोऽत्यक्षरत् । तानि शुक्रयजूंष्यभवन् । शुक्रियाणां वा एतानि
शुक्रियाणि । सामपयसर्वा एतयोरन्यत् । देवानामन्यत्पयः । यद्गोः पयः 94

T.A.8.10.2

तथ साम्नः पयः । यदुजायै पयः । तद्देवानाम् पयः । तस्माद्-यत्रैतैर्-यजुर्भिश्चरन्ति । तत्
पयसा चरन्ति । प्रजापतिमेव तद् देवान्पयसाऽन्नाद्येन समर्द्धयन्ति । एष ह त्वै साक्षात् प्रवर्ग्यम्
भक्षयति । यस्यैवं विदुषः प्रवर्ग्यः प्रवृज्यते । उत्तरवेद्या-मुद्वासयेत्-तेजस्कामस्य । तेजो वा
उत्तरवेदिः 95

T.A.8.10.3

तेजः प्रवर्ग्यः । तेजसैव तेजः समर्द्धयति । उत्तरवेद्या-मुद्वासये-दन्नकामस्य । शिरो वा एतद्-
यज्ञस्य । यत् प्रवर्ग्यः । मुखमुत्तरवेदिः । शीर्ष्णैव मुखं सन्दधात्यन्नाद्याय । अन्नाद् एव भवति
। यत्र खलु वा एतमुद्वासितुं वयांसि पर्यासते । परि वै तां समाम् प्रजा वयांस्यासते 96

T.A.8.10.4

तस्मा॑-दुत्तरवे॑द्या-मे॒वोद्वा॑सयेत् । प्र॒जाना॑म् गोपी॒थाय॑ । पुरो॑ वा प॒श्चाद्वोद्वा॑सयेत् । पुरस्ता॑द्वा
ए॒तज्ज्योति॑रुदेति । तत् प॒श्चान्निम्रो॑चति । स्वामे॒वैन॒म् योनि॑मनूद्वा॑सयति । अपाम् म॒द्व्य उद्वा॑सयेत्
। अपा॑ वा ए॒तन्मद्व्या॑-ज्ज्योति॑रजायत । ज्योतिः॑ प्रव॒र्ग्यः । स्व ए॒वैन॒म् योनौ॑ प्रति॑ष्ठापयति 97

T.A.8.10.5

यम् द्वि॒ष्यात् । यत्र॑ स स्यात् । तस्या॑म् दि॒श्युद्वा॑सयेत् । ए॒ष वा अ॒ग्निर्-वैश्वान॑रः । यत्-प्र॒व॒र्ग्यः
। अ॒ग्निनै॒वैन॒म् वैश्वान॑रेणा॒भि प्रव॑र्तयति । औदु॑म्ब॒र्याः शाखा॑या॒मुद्वा॑सयेत् । ऊ॒र्वा उ॑दुम्ब॒रः ।
अ॒न्नम् प्रा॑णः । शु॒ग्ध॒र्मः 98

T.A.8.10.6

इ॒दम॒ह-मु॒ष्यामु॒ष्याय॑णस्य॑ शु॒चा प्रा॑णमपि॑ दह॒मीत्या॑ह । शु॒चैवा॑स्य॑ प्रा॒णमपि॑ दहति । ता॒जगा॑र्तिमा॒च्छति॑
। यत्र॑ दु॒र्भा उ॑प॒दीके॑सन्तताः स्युः । तदुद्वा॑सयेद्-वृ॒ष्टि॑कामस्य । ए॒ता वा अ॒पाम॑नू॒ज्झाव॑र्यो॒ नाम॑ ।
यद्-दु॒र्भाः । अ॒सौ खलु॑ वा आ॒दित्य॑ इ॒तो वृ॒ष्टिमु॑दीरयति । अ॒सावे॒वास्मा॑ आ॒दित्यो॑ वृ॒ष्टि॒न्निय॑च्छति
। ता आपो॑ निय॑ता॒ धन्व॑ना यन्ति ( ) । 99

(गोः पयं - उत्तरवेदि - रांसते - स्थापयति - घर्मो - यन्ति) 10

T.A.8.11.1

प्र॒जाप॑तिः सम्प्रि॒यमा॑णः । स॒म्राट् स॒म्भृ॑तः । घ॒र्मः प्र॑वृ॒क्तः । म॒हावी॑र उद्वा॑सितः । अ॒सौ खलु॑
वावैष आ॒दित्यः॑ । यत् प्र॑व॒र्ग्यः । स ए॒तानि॑ नामा॑न्यकुरुत । य ए॒वं वे॑द । वि॒दुरे॑न॒न्नाम्ना॑ ।
ब्र॒ह्मवा॑दिनो॑ वदन्ति 100

T.A.8.11.2

यो वै वसीयाः सम्यथानाममुपचरति । पुण्यातिर्वै स तस्मै कामयते । पुण्यातिमस्मै कामयन्ते । य एवं वेद । तस्मादेवं विद्वान् । घर्म इति दिवाऽऽचक्षीत । सुम्राडिति नक्तम् । एते वा एतस्य प्रिये तनुवौ । एते अस्य प्रिये नामनी । प्रिययैवैनम् तनुवौ 101

T.A.8.11.3

प्रियेण नाम्ना समर्द्धयति । कीर्तिरस्य पूर्वा गच्छति जनतामायतः । गायत्री देवेभ्योऽपीक्रामत् । तान्देवाः प्रवर्ग्यैणैवानु व्यभवन् । प्रवर्ग्येणामुवन् । यच्चतुर्विंशतिः कृत्वं प्रवर्ग्यम् प्रवृणक्ति । गायत्रीमेव तदनु विभवति । गायत्रीमाप्नोति । पूर्वाऽस्य जनयतः कीर्तिर्गच्छति । वैश्वदेवः सःसन्नः 102

T.A.8.11.4

वसवः प्रवृक्तः । सोमोऽभिकीर्यमाणः । आश्विनः पयस्यानीयमाने । मारुतः क्रथन् । पौष्ण उदन्तः । सारस्वतो विष्यन्दमानः । मैत्रः शरो गृहीतः । तेज उद्यतो वायुः । ह्रियमाणः प्रजापतिः । हूयमानो वाग्धुतः 103

T.A.8.11.5

असौ खलु वावैष आदित्यः । यत् प्रवर्ग्यः । स एतानि नामान्यकुरुत । य एवं वेद । विदुरेनन्नाम्ना । ब्रह्मवादिनो वदन्ति । यन्मृन्मय-माहुतिन्नाश्नुतेऽथ । कस्मादेषोऽश्नुत इति । वागेष्ट इति ब्रूयात् । वाच्येव वाचम् दधाति 104

T.A.8.11.6

तस्मादश्नुते । प्रजापतिर्वा एष्ट द्वादशधा विहितः । यत् प्रवर्ग्यः । यत् प्रागवकाशेभ्यः । तेन प्रजा असृजत । अवकाशैर्देवासुरानसृजत । यदूर्द्धमवकाशेभ्यः । तेनान्नमसृजत । अन्नम्

प्रजापतिः । प्रजापतिर्वावैषः ( ) । 105

(वदन्ति - तनुवा - सःसन्नो - हूयमानो वाग्धुतो - दधा - त्येषः) 11

T.A.8.12.1

सवि॑ता भू॒त्वा प्र॑थ॒मेऽह॑न् प्रवृ॒ज्यते॑ । तेन॑ का॒माश् ए॑ति । यद्-द्वि॒तीयेऽह॑न्-प्रवृ॒ज्यते॑ । अ॒ग्निर्-भू॒त्वा दे॒वाने॑ति । यत्-तृ॒तीयेऽह॑न्-प्रवृ॒ज्यते॑ । वा॒युर्-भू॒त्वा प्रा॑णाने॑ति । यच्च॑तु॒र्थेऽह॑न्-प्रवृ॒ज्यते॑ । आ॒दित्यो॑ भू॒त्वा र॒श्मीने॑ति । यत् प॑ञ्च॒मेऽह॑न्-प्रवृ॒ज्यते॑ । च॒न्द्रमा॑ भू॒त्वा नक्ष॑त्राण्येति 106

T.A.8.12.2

यथ॑-ष॒ष्ठेऽह॑न्-प्रवृ॒ज्यते॑ । ऋ॒तुर्-भू॒त्वा स॑म्व॒त्स॒रमे॑ति । यथ॑-स॒प्त॒मेऽह॑न्-प्रवृ॒ज्यते॑ । धा॒ता भू॒त्वा शक्र॑रीमेति । यद्-ष्ट॒मेऽह॑न्-प्रवृ॒ज्यते॑ । बृ॒हस्प॑तिर्-भू॒त्वा गा॑य॒त्रीमे॑ति । यन्-न॑व॒मेऽह॑न्-प्रवृ॒ज्यते॑ । मि॒त्रो भू॒त्वा त्रि॑वृ॒त इ॒मान् लो॒काने॑ति । यद्-द॑श॒मेऽह॑न्-प्रवृ॒ज्यते॑ । वरु॑णो भू॒त्वा वि॒राज॑मेति 107

T.A.8.12.3

यदे॑काद॒शेऽह॑न्-प्रवृ॒ज्यते॑ । इन्द्रो॑ भू॒त्वा त्रि॑ष्टु॒भमे॑ति । यद्-द्वा॑द॒शेऽह॑न्-प्रवृ॒ज्यते॑ । सोमो॑ भू॒त्वा सु॒त्यामे॑ति । यत्-पु॒रस्ता॑दु॒पसदा॑म् प्रवृ॒ज्यते॑ । तस्मा॑दि॒तः परा॑ङ्मुं लो॒काश्स्तप॑न्नेति । यदु॒परि॑ष्टा॒दुप॑सदा॑म् प्रवृ॒ज्यते॑ । तस्मा॑दु॒मुतो॑र्वाङ्मि॒मां लो॒काश्स्तप॑न्नेति । य एवं वे॑द । ऐ॒व त॑पति ( ) । 108

(नक्षत्राण्येति - विराजमेति - तपति) 12

Prapaataka Korvai with starting Padams of 1 to 12 Anuvaakams :-

दे॒वा वै स॒त्रश्च॑ - सा॒वि॒त्रम् - परि॑श्रिते - ब्रह्म॑न् प्रच॑रिष्यामो - ऽग्नि॑ष्टा - शि॒रो ग्री॒वा - दे॒वस्य॑ र॒शना॑

- विश्वा आशा - धर्म या तै - प्रजापतिः शुक्रम् - प्रजापतिः सम्भ्रियमाणः - सविता भूत्वा द्वादश)

korvai with starting padams of 1, 11, 21 Series of Dasinis :-

(देवा वै सुत्रः - स खदिरः - परिश्रिते - ऽभिपूर्व - मथो रक्षसाम् - ग्रैष्मावेवास्मै - ब्रह्म वै देवाना - मथिना घर्मम् पातम् - प्राणो वै - वृषा हरिर् - यो वै वसीयाः सम्यथानाम मृष्टोत्तरशतम्)

first and last padam in TA, 8th Prapaatakam :-

(देवा वै सुत्र - मैव तंपति)

=====